

[illegible]

Az anyai nagypapám és a második felesége, Weisz Cecília házassági anyakönyvi kivonatának másolata, amit 1921-ben adtak ki, már szlovák nyelven. A házasság 1902-ben kötött. Nem sokkal az után, hogy meghalt az első felesége, hirdetést adott fel a nagypapám, és erre jelentkezett Nyitráról a Szidi nagymama. A nagypapának és a Szidi nagymamának 1902-ben volt az esküvőjük, mert akkor volt anyám tíz éves. Le tudom írni Szidi nagymamát, mert nagyon jellegzetes, vastag ajka volt. Emlékszem, hogy olyan előre álló ajka volt, nem volt szép öregasszony. Vékonyka volt, kicsit hajlott hátú, és nagyon fürge. Negyvenen jóval túl volt, amikor a nagypapám felesége lett, és azt hiszem már szülei nem voltak. Magyarul beszélt, azt nem tudom, hogy tudott-e szlovákul, mert itt partnere ehhez nem volt. Azt se tudom, hogy németül beszélt-e. Azt tudom, hogy a nagypapám nem beszélt németül. A nyitrai nagymama talán tudhatott németül, mert általában a felvidékiek három nyelven beszéltek. Anyám nagyon nagyra tartotta nála, hogy négy gyereket felnevelt tisztességesen, rendesen. Hogy milyen szívbéli kapcsolat volt köztük, ezt nem tudom megítélni, de amikor a nagyszüleim öregek voltak, azt tudom, hogy az anyukám nagyon gondoskodott róluk. Nagyon rossz volt a nagypapa gerince. Emlékszem rá, hogy mindig úgy búcsúztunk tőle, amikor elment tőlünk, hogy 'szia, nagypapa, és ne fájjon a hátad'. Az anyukám a szüleit magázta, mi, unokák tegeztük a nagyszülőket. A nagypapa egyáltalán nem volt vallásos, a Szidi nagymama viszont nagyon. Ennek egy nagyon édes jele volt. A nagymama megkövetelte, hogy minden évben megtartsák a széderestét. Erre meg voltak hívva a gyerekek, mindannyian. Ott volt a három gyerek, anyám húga, a Sári egyedül, ő nem ment férjhez, és a Sanyi nevű nagybátyám a két fiával meg a feleségével, meg mi -- amíg az apukám élt, az apámmal együtt, aztán meg hárman az anyukámmal. Amíg gyerek voltam, addig mindig ott voltam. Nekem egy kicsit formális dolog volt ez, és emlékszem, ott rendetlenkedtünk az unokabátyámmal. Az asztal alá bújtunk, megcsipkedtük a nagypapa lábát, hogy elnevesse magát imádkozás közben, szóval ilyen emlékeim vannak. Szóval mi ezt élveztük, csak az egésznek az értelmét és az alapját nem tudtam rendesen. A maceszt például nagyon szerettem, és mi örültünk annak, hogy ez van, mert olyan sok finom kaja volt, meg együtt volt az egész család. Szédereste hagyományos ételek voltak. Amire emlékszem, a húsleves maceszgombóccal, azt én is szoktam csinálni. Mindig van nekem itthon macesz, és mindig főzök.

Hogy milyen főétel volt, arra nem emlékszem, csak azt tudom, hogy voltak kicsi tálkák, és abban mindenféle volt. Például volt benne alma-dió, ami borral össze volt keverve, és abból lehetett kóstolni. Csak ilyen kicsi, kevéske volt. Arra emlékszem, hogy valami nagyon finom maceszből készült tortát csinált, szilva is volt benne, nagyon finom volt. Nem tudom a receptjét. A nagyapám persze tudta olvasni a héber szöveget, meg imádkozott és énekelt. És ahányszor a nagymama kiment a konyhába utánanézni a vacsorának, akkor mindig nyolc-tíz lapot előrement, és az egész család összekacsintott. Mert senki nem volt vallásos, csak a nagymama iránti tiszteletből volt ez. Szóval nagy megbecsülésnek örvendett a nevelt gyerekei részéről kimondottan a nagymama is. Az én anyám az iránta való tiszteletből nagyon tartotta a szokásokat. Azt nem tudom, hogy a nagymama járt-e zsinagógába, de biztos. Ebből a vallásosságból nem volt nagypapa és a nagymama között konfliktus, de ezt a nagypapa csak nevette. Nyitrára mi nem jártunk, nem ismertük a nagymama rokonait sem. Viszont volt Pesten egy unokaöccse, a testvérének a fia, akivel annak a haláláig -- ami mondjuk, az 1950-es évek végén volt, nem tudom pontosan -- abszolút szoros kapcsolatban voltunk. Anyukám tartotta vele az unokatestvéri kapcsolatot, holott véségi kapcsolat nem volt köztük, de nagyon-nagyon szoros unokatestvéri kapcsolat volt. Az egy Ehrenfeld Jenő nevezetű férfi volt, aki agglegény volt, aztán idős korában, valamikor az 1940-es években nősült meg. Akkor már ötven éves körül volt. Egy Groó Ilonka nevű elvált nőt vett feleségül, aki viszonylag korán meghalt. Pesti zsidólány volt. A Jenő a Stühmer csokoládégyárban volt tisztviselő. Nagyon szerettek minket mint gyerekeket. Sokat találkoztunk a feleség halála után is. Én amíg élt, látogattam. Azt, hogy hogy vészelte át a borzalmakat, azt nem tudom, de azt igen, hogy őt nem vitték el.